

Tendenskriteriet

Det är inte ovanligt att källorna är färgade av värderingar av olika slag. Det kan röra sig om mer eller mindre tydliga och uttalade politiska eller ideologiska värderingar, men det kan också handla om att författaren lägger sammanhangen tillrätta på något annat sätt. När Erik Dahlberg skrev sin så kallade dagbok på 1600-talet framhävde han sig själv, samtidigt som han framställde vissa andra personer i en sämre dager. Tendenskriteriet innebär i korthet att man inte kan förlita sig på uppgifter som kan misstänkas vara färgade eller tillrättalagda utifrån författarens värderingar.

Ofta kan det emellertid vara intressant att analysera sådana värderingar i sitt sammanhang. När till exempel förre socialministern Sten Andersson skriver om regeringskollegan Kjell-Olof Feldts avgång ur regeringen ger han en helt annan version än Feldts egen. Inte desto mindre är det intressant att sätta in Anderssons åsikter i sitt politiska sammanhang. (Jämför Rolf Torstendahl, *Introduktion till historieforskningen. Historia som vetenskap*. Natur och Kultur, Stockholm 1966, s 98.) Vill vi ta reda på hur det verkligen förhöll sig måste vi naturligtvis använda oss av fler källor. Ett annat exempel är skillnaden mellan Tage Erlanders memoarer och hans nyligen utgivna dagböcker. Här finns naturligtvis ett skäl att diskutera samtidskriteriet, eftersom man kan se hur hans minnesbild förändrats. Man kan emellertid också se en tendens i hans memoarer, nämligen att han är något mera överslätande när han diskuterar sina politiska medspelare och motståndare.

I detta sammanhang kan man även diskutera olika kategoriseringar i till exempel statistiskt material. Det är viktigt att ta reda på hur dessa har gjorts, vilken tolkning av verkligheten de uttrycker. Den amerikanska historikern Joan Scott har i en uppmärksammat artikel visat hur man kan konstruera en verklighet genom statistiska kategoriseringar som faller tillbaka på politiska diskurser. (Joan W Scott, "A Statistical Representation of Work". I *Gender and the Politics of History*, Columbia University press, New York 1988.)

Tendenskriteriet kan och måste tillämpas även på andra skriftliga dokument än källor. I själva verket måste allt vi använder oss underkastas tendenskritik. Detta gjorde jag ju till exempel ovan när jag ställde frågor kring de värderingar som framfördes av Kauffner och Moh på hemsidorna om Tibet.

Välvilliga, normativa tendenser kan också smyga sig in i böcker eller till och med förment vetenskapliga uppsatser. Kanske författaren till en skrift om pedagogik mycket starkt anser att en viss pedagogisk modell är bättre än en annan, t ex att grupparbete eller årskurslös undervisning är att föredra. Risken är att författaren överbetonar forskningsresultat som stödjer dessa metoder.

Om man undersöker juridisk argumentation använder man sig i regel inte av vinklade texter eller debattartiklar av politisk art. Däremot kan ju sådant vara viktigt när det gäller att undersöka hur en förändring i lagstiftningen kommer till stånd, genom att en fråga väcks i samhällsdebatten och debatteras utifrån olika ståndpunkter.